

ואי יאלא את השאלה החשובה ביותר?

רגע, חבנים

זאת חכמה

אם הבן מספיק חכם הוא שואל 'מה נשתנה', ואם אינו מספיק חכם – אשתו שואלת, ואם אין לאדם אישה או ילד או שאשתו לא מכירה את השאלות – הוא שואל ועונה לעצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעים את התשובות שואלים אחד את השני.

הגמרא עוברת לדון בנוסח 'מה נשתנה' ע"פ נוסח המשנה: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת – הלילה הזה שתי פעמים'. רבא 'תוקף' את האמירה המשתמעת במשנה שלפיה בכל יום שאינו פסח מטבילין פעם אחת, ואומר שיש ימים שלא מטבילין בכלל, ואם כן – מה פשר לשון זו של המשנה? רבא מנסה ליישב את הקושיה ומסביר שיש לקרוא את המשפט במשנה כך – בכל הלילות אין אנו מצוים להטביל פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. רב ספרא תוקף את התירוץ של רבא ומצביע על כך שהשואל הוא ילד, ולכן לא שייך לדבר על חיובים, כי ילד לא מחוייב. רב ספרא מציע לקרוא את המשנה כך: בכל הלילות אין אנו מטבילים אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים.

הגמרא עוברת לדון בנוסח נוסף של ההגדה – "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". ישנן שתי דעות מהי אותה 'גנות':

רב אומר שמדובר על ראשית התורה בה מופיע שהבתים מהם באו אבותינו היו של בתי ע"ז, ואילו שמואל חושב שהגנות המדוברת היא עבדותם של אבותינו במצרים. הגמרא מספרת על דו שיח בין רב נחמן לעבדו: רב נחמן שואל – מה צריך לעשות עבד שאדונו נתן לו חופש, כסף וזהב? והעבד עונה לו שאותו עבד צריך להלל ולשבח את האדון. רב נחמן מכריז שתשובת עבדו פטרה את יושבי השולחן מלשאל מה נשתנה, ועובר ישר לומר 'עבדים היינו'.

אחד הדברים המעניינים בגמרא שלפנינו הוא העיסוק הרציני בשאלה – מי ישאל את השאלה? לכאורה, אם שאילת השאלה היא עניין טכני שמטרתו לענות תשובה ולספק מידע, מדוע יש צורך לדון בכובד ראש מי ישאל אותה?

ת"ר חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: עתקיף לה רבא אטו כל יומא לא סגי' דלא עטבל'א חדא זימנא אלא אפר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטביל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים עתקיף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אפר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: עתחיל בגנות ופסיים בשבח: פאי בגנות רב אפר עתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אפר עבדים היינו אפר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דעפיק ליה פריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא פאי בעי למיפר ליה אפר ליה בעי לאודוי ולשבחי א"ל] פטרתן עלומר מה נשתנה פתח ואפר עבדים היינו:

נראה כי מטרת השאלה במקרה זה אינה להעביר ידע, אלא להצביע על עניין חינוכי. עניין זה מופיע במלוא עצמתו כאשר הגמרא אומרת שגם תלמידי חכמים שיודעים את התשובה לשאלת 'מה נשתנה' מחוייבים לשאול זה את זה. עצם שאילת השאלה היא העניין. הגמרא, המשנה ורוח הלימוד היהודית רוויית כולן בשאלות. השאלה היא אחד המוקדים בלימוד, ובמהותה היא משקפת את עמדת הנפש בה אדם ניגש לעולמו של הקב"ה – בשאלה, בענווה, בהבנה שהוא אינו יודע הכל ושיש תמיד מה לחדש לו. ניתן להוסיף גם את מימד הסקרנות שבשאלה – כמו שאנו רואים בהמשך הגמרא, חכמים אינם מסתפקים בלקרוא את הטקסט של ההגדה אלא דנים ומתלבטים במשמעות של כל מילה. זאת מתוך עמדה שלא נותנת לחיים לחלוף על יד, אלא מבקשת להתעמק בהם, לחקור אותם ולעמוד על דיוקם ומשמעותם. באופן דרשני ניתן לקרוא את סוף הקטע בהקשר לדברים הנ"ל – החופש, הכסף והזהב שנתן האדון, ריבונו של עולם, לעבדו – הוא החופש לשאול, לחקור ולהבין את העולם.

